

**[Рец.]: Галатир В.В., Лозовий В.С. Місцеві органи державної влади
Гетьманату в Правобережній Україні (квітень–грудень 1918 р.).
Монографія / Віталій Вікторович Галатир, Віталій Станіславович Лозовий.
– Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2015. – 380 с.**

На сучасному етапі розвитку української державності одним із нагальних суспільно-політичних завдань є реформування владних інституцій, розроблення ефективних систем співпраці між центральними та місцевими органами влади і управління, між державною владою та місцевими територіальними громадами. При виробленні стратегії і тактики реформування необхідно враховувати історичний досвід та регіональні особливості українських земель.

Сьогодні під поняттям «Правобережна Україна» розуміють території колишніх Волинської, Київської та Подільської губерній Російської імперії, які були об'єднані у Київське генерал-губернаторство і становили «Юго-Западный край». Зараз на цій території знаходяться Вінницька, Волинська, Житомирська, Рівненська, Хмельницька, а також частково Київська, Кіровоградська, Одеська та Черкаська області. Протягом перебування у складі Російської імперії згадані губернії пройшли дещо відмінний від інших українських територій шлях суспільно-політичного та економічного розвитку, відрізнялися наявністю численних національних меншин. Все це мали врахувати політики та управлінці доби Української Держави П.П. Скоропадського. Саме дослідженню цього і присвячена рецензована монографія.

Хмельницько-київський тандем авторів взяв собі за мету створити цілісну картину створення і функціонування місцевих органів державної влади у квітні-грудні 1918 р. Для реалізації мети В.В. Галатир та В.С. Лозовий поставили перед собою завдання знайти відповіді на такі запитання: якими були передумови та процес формування на Правобережжі губернських органів влади Української Держави П.П. Скоропадського; як відбувалося становлення, розподілялися функції та формувалася кадровий склад повітових старост, волосних та сільських органів влади; яким було фінансове і матеріальне забезпечення місцевих адміністрацій; якими були взаємини між ланками державних органів влади та самоврядними структурами в регіоні; яким чином впливало командування німецькими та австрійськими військами на становище в краї та функціонування місцевих адміністрацій; якими були особливості діяльності місцевих органів влади з подолання розрухи у сільському господарстві та забезпечення населення продовольством, припинення спекуляції; яким чином діяли місцеві органи державної влади, забезпечуючи стабілізацію суспільно-політичного становища (с. 5).

Для розкриття обраної теми автори опрацювали матеріали 46 фондів (247 справ) у 3 центральних (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний архів громадських об'єднань України, Центральний державний історичний архів України) та 4 обласних (державні архіви Вінницької, Житомирської, Київської, Хмельницької областей) архівах. Назагал, В.В. Галатир та В.С. Лозовий опрацювали потужний пласт літературних джерел – мемуари безпосередніх учасників і свідків революційних подій 1917 – 1921 рр., праці дослідників радянського періоду, дослідження сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців. Тобто, залучений для опрацювання комплекс джерел та літератури є достатньо репрезентативним, а його зміст дає можливість розкрити тему дослідження і зробити об'єктивні висновки.

Структурно монографія складається із вступу, трьох взаємопов'язаних за логікою викладу розділів, які поділені на десять підрозділів, висновків, переліку умовних скорочень, списку використаних джерел та літератури, додатків, іменного та географічного покажчиків. В кінці кожного розділу подаються примітки.

У другому розділі розкрито суспільно-політичне становище, що дісталось гетьманським адміністраціям від Центральної Ради, та їхнє становлення на Правобережжі. Зазначено, що місцеві адміністрації формувалися переважно з представників Союзу земельних власників. Іноді вони занадто оптимістично рапортували про регіональні проблеми, приховуючи нестачу службовців в управліннях на місцях, плінність кадрів. Також охарактеризовано формування владних структур у повітах, волостях і селах Правобережної України, названі проблеми, які виникали перед місцевою владою, охарактеризовано фінансування та матеріальний стан державних службовців у регіонах, реконструйовано становище і взаємодію між ланками місцевої адміністрації і самоврядними структурами в регіоні (їхнє протистояння, за підрахунками авторів (с. 129), вилилося у розпуск 46 із 88 органів місцевого самоврядування в губерніях Правобережної України)).

У третьому розділі увагу акцентовано на визначенні впливу іноземного військово-цивільного командування на ситуацію в регіоні (с. 162) та функціонуванні місцевих адміністрацій гетьманської держави, розкрито особливості діяльності місцевих органів влади щодо залучення населення до збирання урожаю, забезпечення його продовольством та подолання проявів спекуляції. Також аналізуються основні напрями діяльності місцевих органів державної влади щодо поліпшення суспільно-політичного становища (с. 190).

На основі залучених та опрацьованих джерел та літератури автори дійшли висновку про успадкування від попередників місцевими адміністраціями губерній Правобережної України періоду Української Держави П.П. Скоропадського розладнаної системи інститутів місцевої влади, бюджетного дефіциту та недосконалої нормативно-правової бази. Лише з часом уряд спромігся сформувати чіткішу, порівняно з попередньою адміністративною структурою, владну вертикаль, яка базувалася на засадах імперської моделі владних

інституцій. Негативним фактором у розвитку місцевих владних структур було фінансове забезпечення їхньої діяльності, вони в Правобережній Україні протягом квітня-грудня 1918 р. формувалося на тлі присутності німецьких та австро-угорських військ.

Порівняно з місцевою адміністрацією Центральної Ради, як стверджують В.В. Галатир та В.С. Лозовий, структура інституту старост в Українській Державі була чіткішою, однак старости не стали центрами сильної виконавчої влади в регіоні. Відтак один із найважливіших елементів державного механізму виявився недостатньо функціональним для стабілізації суспільно-політичної ситуації (с. 238-243).

Позитивним є подача висновків та змісту монографії англійською мовою, наявність ілюстративного матеріалу. По тексті подано понад три десятки фото, серед яких зображення губернських та повітових старост, державних установ. У колонтитулах подано біографії старост та видатних діячів.

В археографічній частині додатки погруповані на документи законодавчої бази місцевих органів державної влади та їхні розпорядження. Також тут розміщено список повітів і волостей правобережних губерній, зразки документів, схема управління адміністративного апарату (с. 313). Пошук необхідної інформації дослідникам полегшує іменний покажчик та покажчик населених пунктів.

Підводячи підсумки, зазначимо, що рецензована монографія є вдало структурована, що дало можливість її авторам чітко і логічно викласти матеріал та зробити важливі висновки, намітити шляхи подальших пошуків. Вважаємо, що монографія В.В. Галатира та В.С. Лозового «Місцеві органи державної влади гетьманату в Правобережній Україні (квітень-грудень 1918 р.)» є суттєвим внеском у вітчизняну історіографію.

А. А. Криськов